

FIRAT ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ

PROF.DR. ŞABAN KUZGUN
ARMAĞANI

SAYI: 5

ELAZIĞ-2000

HZ. MERYEM VE EFES-MERYEMANA EVİ*

Ali İhsan YITİK**

Müslümanlar ve Hıristiyanların Hz. Meryem ve Efes Meryemana hakkındaki düşüncelerini ele almayı amaçlayan bu yazı, iki bölümden oluşmaktadır. İlk olarak, genelde İslâm'ın, özellikle de ülkemizde yaşayan müslümanların Hz. Meryem ve Meryemana Evi hakkındaki düşünceleri ele alınmış; ikinci bölümde ise, Katoliklik, Protestanlık ve Ortodoksluk gibi temel Hıristiyan mezheplerinin aynı konudaki görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır.

A- Müslümanlara Göre Hz. Meryem ve Meryemana Evi

Müslümanlar arasında Katolik Hıristiyanlardaki anlamda bir Meryem kültü yoktur. Yani Hz. Meryem, İslam inancına göre Tanrı doğuran bir ana, başta aslı günah olmak üzere her türlü manevi kirden korunmuş bir varlık veya ölümünden sonra hemen Tanrı katına yükseltilmiş bir kişi değildir. Yine hiçbir müslüman mabedinde kucagında oğlu İsa'yı taşıyan Meryemana tasviri bulunmadığı gibi, İslam ülkelerinde Virginia, Santa Maria ve Mary Land gibi Meryem'e nispet edilen şehir veya eyâlet isimleri de yoktur. Ama bu durum, müslümanların, Hz. Meryem'i inanç ve uygulamalarında tamamen ihmal ettikleri şeklinde yorumlanmamalıdır. Çünkü Hz. Meryem, her şeyden önce, Kur'an'da Allah tarafından seçildiği, temizlendiği ve dünya kadınlarına üstün tutulduğu bildirilen¹, aynı zamanda ismiyle hitap edilen yegane kadındır. Kur'an'daki 114 sûreden biri onun ismiyle Meryem sûresi adıyla anılır. Ayrıca Kur'an'daki yaklaşık 70 ayette de ondan bahsedilir. Yine 23 yerde İsa b. Meryem şeklinde olmak üzere Kur'an'da toplam 34 yerde onun adı zikredilir ki bu, onun, Hz. Musa (169), Hz. İbrahim (69) ve Hz. Nuh'tan (43) sonra en fazla zikri geçen dördüncü kişi olduğu anlamına gelir.²

İkincisi, müslümanlara göre Meryem, Allah'a bağlılığı ve dürüst yaşamıyla övülen ve örnek alınması gereken mü'mine bir kişidir. Bundan dolayı-

* Bu yazı, 27 Nisan 2000 tarihinde 2000 Yılı İnanç Turizmi Etkinlikleri kapsamında, D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi'nde gerçekleştirilen "İslâm Kültüründe Hıristiyanlığa Bakış ve Müslüman-Hıristiyan Münasebetleri" konulu panelde bildiri olarak sunulmuştur.

** Yrd.Doç.Dr., D.E.Ü. İlahiyat Fakültesi öğretim üyesi.

¹ Al-i İmran 3/42

² Dr. Jane I. Smith- Dr. Yvonne Y. Haddad, "The Virgin Mary in Islamic Tradition and Commentary", *The Muslim World*, Vol. LXXIX, July/October 1989, Nos.3-4, pp.161-187, s. 162

dır ki müslüman aileler, kız çocuklarına Meryem ismini verir; câmilerin mihrâp kitâbeleri ve süslemelerinde sıkça onun mihrâbından sözedilir. Aynı şekilde, özellikle ülkemizdeki *mevlüt* törenlerinde okunan Süleyman Çelebi'nin şu beyitlerinde de, yine o, Hz. Muhammed'in doğumunu kutlamak için gelen üç hüriden biri olarak zikredilir:

*Yarıtlup dıvar çıkdı nâgehân
Üç bile hûri bana oldu ayân
Bazılar dirler ki ol üç dilberün
Asiye'ydi biri ol meh-peykerün
Biri Meryem Hâtun idi âşikâr
Birisi hem hûrilerden bir nigâr
Geldiler lûtf ile ol üç meh-cebîn
Virdiler bana selâm ol dem hemîn
Çevre yanıma gelip oturdular
Mustafa'yı birbirine muştular³*

Dahası o, müslümanların çoğunluğu nazarında göre sadece Hz. İsa'nın anası olduğu için hürmete lâyık değildir. Onlara göre Hz. Meryem'in, İsa gibi yüce bir peygambere ana olarak seçilmesinin muhtemel nedeni, onun ahlâklı karakteri ve faziletli kişiliğidir. Muhtelif Kur'an âyetleri ve hadislerde de bu konunun ısrarla vurgulandığını görürüz.⁴

Ayrıca *Mesnevi*'nin şu ifadelerinde de, Hz. Meryem'in bu yönüne, yani onun sadâkatı ve ermişliğine işaret edildiği dikkati çeker;

*3204 - Meryem'in yakarışı ve derde düşüşüydü ki,
O küçük çocuğu dile getirdi, konuşmaya başladı.
Meryem'in parça buçuğu, onun diliyle değil, kendi diliyle,
Fakat onun için söz söyledi.⁵*

Mevlânâ, burada Meryem sûresi 28-33. âyetlerde anlatılan bir olaya telmihte bulunmaktadır. Kur'an'ın anlatımına göre Hz. Meryem, kucığında çocuğuyla kavmine gelince, onlar, "*Meryem! Utanılacak bir şey yaptın. Ey Hârûn'un kız kardeşi! Baban kötü bir kimse değildi, annen de iffetsiz bir kadın değildi*" dediler. Bunun üzerine Meryem, kucagındaki çocuğa işaret etti: "*Biz, henüz beşikteki bir çocukla nasıl konuşuruz?*" dediler. Ama çocuk: "*Ben şüphesiz Allah'ın kuluylum. O bana kitap verdi ve beni Peygamber*

³ Süleyman Çelebi, *Mevlid (Vesiletü'n-Necât)*, Haz. Faruk K. Demirtaş, MEB Basımevi, İstanbul 1970, s.26, 97; Bazı Mevlit nüshalarında Hz. Asiye ve Hz. Meryem'in isminin geçtiği beytlere rastlanmaz. Bkz. Süleyman Çelebi, *Mevlit*, Haz. Dr. Neclâ Pekolcay, İstanbul-1980, s. 86; J.Smith- Y. Haddad, a.g.m, s.174-175

⁴ Bu konudaki âyetler, hadisler ve bunların yorumları için bkz. Prof. Dr. Günay TÜMER, *Hıristiyanlık ve İslâm'da Hz. Meryem*, Ankara-1996, s. 163-170

⁵ Abdülbâki GÖLPINARLI, *Mesnevi Şerhi (I-VI)*, İstanbul 1974, III/392

yaptı. Nerede olursam olayım, beni mübarek kıldı. Yaşadığım müddetçe namaz kılmamı, zekat vermemi ve anneme iyi davranmamı emretti. Beni bedbaht bir zorba kılmadı. Doğduğum ve dirileceğim gün de bana selâm olsun" dedi.

Kur'an yorumcuları ve kelâmcılarca daha ziyade Hz. İsa'nın bir mu'cizesi şeklinde görülen *beşikte iken konuşma* olayının⁶, Mevlânâ tarafından Hz. Meryem'in samimiyeti ve Allah'a yakınlığının bir delili olarak görülmesi, Meryem'in bir *sufînin* nazarındaki derecesini göstermesi bakımından önemlidir. Üstelik, onun Meryem'le ilgili ifadeleri sadece bu beyitlerden ibaret değildir. O, bunun dışında aynı sûrede, "*Doğum sancısı onu bir hurma ağacının dibine girmeye mecbur etti: "Keşke bundan önce ölmüş olsaydım da unutulup gitseydim" dedi. Altından bir ses ona şöyle seslendi: " Sakın üzülme, Rabbin sende bulunanı şerefli kılmıştır. Hurma ağacını kendine doğru silkele, üstüne taze hurma dökülsün"* (Meryem (19)/23-25) biçimde hikâye edilen başka bir olayı da benzer şekilde yorumlamakta ve bu harikulâde olayı da Meryem'in ermişliği ve kemâlâtına delil olarak saymaktadır:

"*Yahutta kuru bir dal Meryem'in elinin kutluluğuyla misk kokar, yaş bir hale gelir de meyve verir.*"⁷

"*Meryem'in gönlünün yanışıyla budağı kurumuş dal, kutlu bir hurma fidanı kesildi.*"⁸

Bunlardan başka İslâm Kelâm ekollerinden Eşarilere göre Hz. Meryem, Allah'ın insanlara gönderdiği bir *elçi*, yani bir *nebiyye*'dir. Onlar, Hz. Meryem'in peygamberliği konusundaki bu görüşleri genellikle şu delillere dayandırır:

1- "Melekler şöyle demişti: Ey Meryem! Allah seni seçip temizledi, seni dünyadaki bütün kadınlardan üstün kıldı." (Al-i İmrân (3)/42)

2- "Ey Muhammed! Kitab'da Meryem'i de an..." (Meryem (19)/16)

3- "Ebû Mûsa (ra)'dan şöyle rivayet olunur: Allah Resûl'u (sav) buyurdu ki, "Erkeklerden pekçok kişi kemâle erdiği halde, kadınlardan sadece Firavun'un karısı Asiye ve İmran kızı Meryem kemâle ermiştir..."⁹

Eşari kelâmcılarına göre, burada zikredilen birinci âyette, Hz. Meryem'in Allah tarafından seçildiği, temizlendiği ve dünya kadınlara tercih

⁶ Osman KARADENİZ, İlim ve Din Açısından Mu'cize, İstanbul-1999, s 215-216

⁷ A. GÖLPINARLI, *Mesnevi Şerhi*, IV/488

⁸ A. GÖLPINARLI, *Mesnevi Şerhi*, VI/1293

⁹ *Sahih-i Buhari*, Halku Adem, IV, 131, 132; Fedâilu Ashabi'n-Nebi, IV, 220

edildiğinden sözedilmektedir.¹⁰ Bilindiği gibi seçilme ve meleklerden vahiy alma nübüvvetin niteliklerindedir. Aynı şekilde *İnşirah* sûresinde *temizlenme* hadisesi, Allah tarafından peygamberliğe hazırlanma sürecinin bir parçası olarak Hz. Peygamberle ilgili olarak anlatılmaktadır. Hz. Meryem bütün bu özellikleri kendisinde taşıdığına göre o da bir peygamber olmalıdır. Zaten zikredilen ikinci âyette, onun ismi İdris, İbrahim ve İsmail gibi peygamberlerle birlikte, hatta aynı formda (Ey Muhammed! Kitab'da ... da an.) zikredilmekte ve o da " Allah'm kendilerine nimet verdiği peygamberler" (Meryem (19)/58) arasında sayılmaktadır.¹¹

Eşariliğin bu görüşünün, Endülüslü müfessir Kurtubî tarafından da kabul edildiği görülür. O, *Câmiü'l-Ahkâmu'l-Kur'an* isimli kapsamlı tefsirinde, "...Ey Meryem! Şüphesiz Allah seni seçti..." âyetini açıklarken yukarıdaki hadisi zikreder ve onu şöyle yorumlar: " Alimlerimiz dediler ki: *Kemâl*, bir şeyin varabileceği en son noktaya ulaşması, tamam olması anlamına gelir. Mutlak kemâl sahibi sadece Allah'tır. Bunun dışında herşeyin kemâli kendi cinsine göredir. İnsan nevinin *ekmeî* ise, nebilerdir; onları sırasıyla *veliler*, *siddîklar*, *şehitler* ve *sâlihler* izler. Dolayısıyla yukarıdaki hadiste kastedilen kemâl, Hz. Meryem ve Hz. Asiy'e'nin nübüvvetleri olmalıdır. Şüphesiz, Meryem, bir nebiyyedir. Çünkü Allah Teâla, diğer peygamberlerle olduğu gibi ona da bir melek vasıtasıyla vahyetmiştir. Asiy'e'nin peygamberliği konusundaki deliller ise, bu kadar açık değildir.¹²

Kurtubî eserinde, aynı konuda Taberî tarafından da zikredilen şu hadisleri de nakletmek sûretiyle; sanki bu yorumlarında ne kadar isabetli olduğunun ispata çalışır:

"Ebû Hureyre'den şöyle rivayet edilir: Dünya kadınlarının en hayırlısı şu dört kişidir: İmran kızı Meryem, Firavun'un karısı Asiy'e b. Müzâhim, Huveylid kızı Hatice ve Muhammed kızı Fatıma'dır."

¹⁰ Burada zikredilen iki seçilmeden birinci *seçilme*, kendisinden önce sadece erkek çocuklara ait bir imtiyaz olduğu halde Meryem'in küçüklüğünde, Beyt-i Makdis hizmeti için kabul edilmesi; ikinci *seçilme* ise, onun, babasız bir şekilde dünyaya getirmek üzere Hz. İsa'nın anası olarak seçilmesi; temizlenme ise, bazen her türlü şüphe, şirk ve Yahudilerin iftiralarından ber kılınması bazen de aybaşı ve hayz gibi kadınlara özgü durumlardan uzak tutulması şeklinde yorumlanmıştır. Örnek olarak bkz. Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Câmiü'l-Beyân an Te'vili Ayı'l-Kur'an*, Mısır-1954, III/262; Fahrüddin er-Razî, *Tefsir-i Kebir Mefâtihu'l-Gayb*, Çev. Suat Yıldırım ve diğerleri, Ankara 1989, VI/304-305

¹¹ Şerafeddin GÖLCÜK- Süleyman TOPRAK, *Kelâm Tarihi*, Konya-1988, s.277-278

¹² Muhammed b. Ahmed el-Ensarî el-Kurtubî, *al-Câmiü'l-Ahkâmu'l-Kur'an*, c.IV/72-73

İbn Abbas'tan nakledilen bir başka rivayette ise, aynı kişiler, Cennet ehli kadınların en hayırlısı olarak tanımlanmaktadır. Bütün bunlar, diyor Kurtubî, ilgili âyet ışığında düşünüldüğünde, Hz. Meryem'in, Havva'dan kıyâmete kadar bütün kadınların en üstünü olduğu açıkça ortaya çıkmış olur. Ayrıca Nisâ sûresi 69. âyette, Allah'ın nimete eriştirdiği kişiler, nebiler, siddıklar, şehitler ve salihler şeklinde sıralanmakta ve Hz. Meryem de Meryem sûresi 58. âyete göre "Allah'ın nimete eriştirdiği kimseler" arasında sayılmaktadır. Üstelik eğer biz, "Erkeklerden birçok kişi kemâle ulaştığı halde, kadınlardan..." hadisini Meryem ve Asiye'nin nübüvvetine delâlet etmediğini düşünürsek, o zaman bu iki kişinin dışında, kadınlardan başka hiç bir nebiiye, siddîka ve veliyye olmadığı şeklindeki bir yorumu kabul etmek zorunda kalırız ki, kanaatimizce bu oldukça yanlış bir değerlendirmedir. Çünkü hepimiz çok iyi biliyoruz ki, Hz. Meryem'in Kur'an'da siddîka olarak tavsif edilmesinin ötesinde, İslâm tarihinde bu özelliklere sahip daha yüzlerce, belki de yüz binlerce kadın olduğundan şüphe yoktur. Dolayısıyla buradaki kemâle ulaşmaktan maksat, peygamberlik derecesine ulaşmak olmalıdır.¹³

Kısacası, hem Eşari kelimacıları hem de Kurtubi ve İbn Hazm gibi Endülüslü âlimlere göre Hz. Meryem, Allah tarafından insanlığa hidâyet rehberi olarak gönderilmiş bir elçi ve dünyadaki en kâmil insanlardan biridir.¹⁴

Bununla birlikte Eşarîlik, ülkemizde yaygın bir kelâmî ekol olmadığı gibi İbn Hazm ve Kurtubî de müslüman Türklerin dinî bakış açıları üzerinde etkili isimler değildir. Onların büyük çoğunluğu inanç hususunda Maturidî yorumunu tercih eder. Bu ekol ise, kadınların nübüvveti anlayışına karşı çıkar, dolayısıyla Hz. Meryem'i bir *elçi* veya *nebiyye* olarak görmez.¹⁵ Buna rağmen, özellikle ona karşı tavırlar gözönüne alındığında, pek çok Türk müslümana göre Hz. Meryem hem *ermiş*, *siddîka* bir kadın hem de Allah katında *şefaâtçi* bir kimsedir. Bu anlayışı özellikle Efes'teki Meryemana Evi'ni ziyaret edenlerin tavırlarında somut biçimde görmek mümkündür. Bir çok müslüman, sıkıntıya düştüğünde, tıpta dermanını bulamadığı bir hastalığa yakalandığında, iş veya eş bulamadığında Efes'teki Meryemana Evi'ne gider.

¹³ Kurtubî, a.g.e., IV/73

¹⁴ İbn Hazm'a göre, vahiy meleği Cibril Meryem'e gönderilmiş ve melek onunlu konuşmuştur. İşte bu, sahih bir vahye dayanan doğru bir nübüvvet ve Cenâbı Allah tarafından ona bildirilen bir risalettir.... Ahmed b. Hazm ez-Zahirî, *el-Fasl fi'l-Milel ve'l-Ahvâi ve'n-Nihal*, II. Baskı, Beyrut-1975, s.V/17-18; Prof. Dr. Günay TÜMER, a.g.e., s.168-171

¹⁵ Maturidîlere göre nübüvvetin şartlarından biri, peygamberin erkek olmasıdır. Bu konuda "Biz senden evvel de kendilerine vahyettiğimiz erkeklerden başkasını peygamber olarak göndermedik." (Yusuf (12)/109, Enbiya (21)/7) şeklindeki Kur'an âyetlerini delil gösterilir. Nureddin es-Sâbüni, *Maturidiyye Akaidi*, Ter. Bekir TOPALOĞLU, Ankara 1978, s.111

Derdini Meryemanasına açıklar, dileklerini ona iletir ve Allah katında ondan şefaahat bekler. Onlara göre Yüce Yaratan, böyle sevgili kulların ricasını kırmaz, dolayısıyla böyle mekanlarda yapılan dâualar icabet bulur, yeter ki ihlas ve samimiyetle dua yapılsın.

Efes'teki Meryemana Evi'nin 1964 ve 1967 yıllarına ait ziyaretçi defterlerine yazılan notlara şöyle bir göz atmak bile, sanırım, bütün bunları açıkça görebilmemiz açısından yeterli olur. Nitekim ziyaretçi defterlerindeki bu notlardan bir kısmını *Efes'te 3000 Yıl* isimli eserinde yer veren Sabahattin Türkoğlu konuyla ilgili düşüncelerini şu şekilde dile getirir:

*"Meryemana bir dert anasıdır, insanlar çok değişik amaçlarla burayı ziyaret eder. Evin arkasındaki kaynaktan gelen suyun her derde deva ve şifa veren bir su olduğunu duyan herkes buraya koşar. Bazı hastalar bu suyu içtikten sonra iyileştiklerini, diğer bazı ziyaretçiler de burayı ziyaret ettikten sonra dileklerinin gerçekleştiğini ileri sürer. Dilekler yaşa, cinsiyete ve insanların ekonomik durumlarına göre değişir. Akla gelebilecek her istek ziyaretçi defterlerinde yer alır. Ailevî veya sosyal sıkıntılardan gönül işlemindeki sıkıntılara kadar her türlü dilek oradadır."*¹⁶

İşte bir kaç örnek;

"İmanımız Allah vasıtamız Meryemana. A.A."

"...Evvelâ Allahuma ve sonra sana duacıyım...İmza"

"Mukaddes insan... Bizleri tüm aile sıhatten mahrum etmemesi için Allah'a söyle hürmetlerimle... Kaya"

"...İngilizceyi Türkçe gibi bileyim. Ayrıca beş dil daha öğrenmeyi nasip et. Sınıfta parmakla gösterileyim. Büyük profesör olayım. Amin...İmza"

"Dileğim ikinci bir Newton olabilmektir. İmza"

"...İmtihanlarımı kazanırsam bir dahaki ziyaretimde sana iki tane elli kuruşluk muumlardan yakıcam...S.G."

"...Bana doktor olabilmek için zihin açıklığı, ölümlerden ve hastalardan korkmamak ve tiksini memek için cesaret ver. E.O."

Aşk, evlilik ve mutlulukla ilgili bazı dilekler:

"Tanrım, Seyfi ile beni mesut et kafi. S.A."

"Aziz Meryemana,.....abi ve .....abimin hapisten çıkmalığına yardım et. Kızım aklını çeldir, Mehmet'i istesin. G.A."

"Gülümser'e hayırlı iş, Necla'nın gönlüne göre ver."

"Sevgili Meryemana, bana parası çok, akli yok bir zengin kızı ver, istediğimi alayım, dünyanın altını üstüne getireyim. Ekrem"

Hastalıkla ilgili olanlar:

"Meryem Anacığım, sana geldim, midemin ağrısı geçsin diye. C.O."

¹⁶ Sabahattin Türkoğlu, *Efes'te 3000 Yıl*, İstanbul-1986, s.131

"Meryem anacım iki oldu gelişim ziyaretine, çok şükür beyimin mide-si geçti. S.Ü."

"Meryemana, abimin gözünü aç."

"Anneciğim, bir oğlan çocuk rica ediyorum"

Ve diğer dileklerden örnekler:

"Meryemana, seni de Peygamber efendimizin anası Hz. Amine kadar seviyoruz...B.Ö. Şarkışla"

"Mensubu olmadığım bir dinin sembolü olan Meryemana karşısında saygıya eğilirim. İmza"

"Meryemana, kocama akıl fikir ver, yuvasını yıkmaması için yardımcı ol. İmza"

"Hatice hanım teyzemin oğlu evlensin. Gülen ablamın kısmeti açıl-sın."

"Ey ikibin seneden beri muayenesi kapanmıyan doktor...İmza 7.11.1964"

"Eğer ki altmış altı model bir araba alırsam, sana bir kurban adağım var. İmza"

"Allah'a çok şükür derdimden kurtuldum, ameliyatımı oldum, gelip adağımı da yaptım. D.A."

"Tanrım bana spor totodan onüç nasip et."¹⁷

Görülüyor ki, Meryemana, ziyaretçilerin bazılarınca her derde çare bulabilen bir kişi olarak kabul edilmektedir. Diğer bir kısmına göre ise, o, dileklerin Allah katına ulaştırılması için iyi bir araçtır. Onun kanalıyla gön-derildiklerinde, dileklerin gerçekleşme ihtimali hayli yüksektir. Zira o, Tanrı-nın sevdiği bir kuldur ve Allah onu kırmaz.

B- Hıristiyanlık Açısından Efes Ve Meryemana Evi

Meryemana'yı ziyaret eden ve ondan yardım dileyenler şüphesiz sade-ce müslümanlar değildir. Meryemana Evi müslümanların yanısıra, Hıristiyan, Yahudi, Buddist, Şintoist veya hiçbir dine inanmayan kimseler tarafından da ziyaret edilen bir mekandır. Ama ziyaretçiler arasında Katolik Hıristiyanların ilk sırayı aldığı şüphe yoktur. Zira onlar için, burası sıradan bir ziyaretgâh değildir. Özellikle *Kapusen* ve *Lazarist* geleneklerine mensup Katolıklara göre Meryemana Evi ve çevresi, biricik oğlu Mesih İsa'nın çarmıha gerilmesinden sonra Kudüs'ü terkeden Hz. Meryem'in geldiği, ömrünün son günlerini geçirdiği, büyük ihtimalle de öldüğü bir yerdir. (Bu konudaki tartışmalara aşağıda temas edilecektir.)

Ama bunun ötesinde Efes, zaten şu özellikleri nedeniyle bütün Hıris-tiyanlık açısından tarihsel önemi haiz bir merkezdir:

¹⁷ Bu bilgiler, Sabahattin Türkoğlu'nun *Efes'te 3000 Yıl* isimli eserinin s.131-134'ten özetlenerek alınmıştır.

1- Yeni Ahit'teki yazılara göre Efes, Hıristiyanlığın teşekkülü ve dünya dini haline gelmesinde büyük hizmetleri olan Aziz Pavlus'un en az iki defa uğradığı, Artemis kültünü benimseyen Efeslilerin tepkisiyle karşılaştığı, hatta iki yıldan fazla hapisteye kaldığı bir şehirdir. (*Resullerin İşleri*, 19/23-41) Dolayısıyla bu kişinin hatıralarını saklar.

2- Yine Efes, Hz. İsa'nın annesini emânet edecek kadar güven duyduğu ve bugünkü dört kanonik incilden birini ve *Vahiy* kitabını kaleme alan Aziz Yuhanna'nın uzun yıllar kaldığı, öldüğü ve mezarının bulunduğu bir yerdir. Hatta onun adına miladi IV. asırda, İmparator Justinien tarafından inşa edilen ve Hıristiyanlık tarihinin en görkemli yapılarından biri olan Aziz Yuhanna Bazâlikası'nın kalıntıları günümüzde burada bulunmaktadır.

3- Hıristiyanlık tarihinin üçüncü büyük konsili, günümüzde Çifte Kiliseler diye bilinen yerde toplanmış ve Hz. Meryem'e "Tanrı Doğuran" (Teotokos) ünvanı 431 yılında yine burada verilmiştir. Ayrıca Efes'te 449 yılında bir başka konsil daha toplanmıştır. Fakat bu konsilde, dönemin Roma ve İstanbul kiliselerince kabul edilen *dyofizit* anlayış, yani Hz. İsa'da iki tabiatın varolduğu inancı reddedilerek Hz. İsa hakkında monofizit benimsendiği ve günümüz Hıristiyanlarının çoğunluğu bu öğretiyi savunduğu için kabul görmemiştir.

4-*Vahiy* kitabının ilk iki bölümünde yer alan bilgilere göre denilebilir ki Efes, Anadolu'da ilk Hıristiyan cemaatinin teşekkül ettiği yerlerden biridir. Muhtemelen Antakya'dan sonraki ikinci önemli yerdir ve ilk iki yüzyılda Batı Anadolu'da oluşan yedi Hıristiyan cemaatinin merkezidir. Aziz Pavlus'un, Hıristiyanlığı tebliğ için gerçekleştirdiği üç seyahatten ikisinde, ikinci ve üçüncü seyahatlerinde burayı ziyaret etmesi de bu durumun en önemli delilidir. Kısacası Efes, Hıristiyanlığın Anadolu ve Akdeniz havzasına yayıldığı ilk yüzyıllarda önemli bir merkez olarak hizmet vermiş bir yerdir.

5- Son olarak, Hıristiyanlara göre "Yedi Uyurlar" olayı Efes'te meydana gelmiştir. Panayır Dağı'nın doğu yanında, Hıristiyanlıkta ve İslâmiyette samimi inancın timsali olarak görülen bu kimselere atfedilen mezarlar yer almaktadır.

Demek oluyor ki, Efes, bünyesinde barındırdığı diğer pek çok tarihî zenginliğin yanısıra Hıristiyanlık tarihî açısından da önemli bir merkezdir; bu dine ait birçok yapı ve olayın hatıralarını günümüze taşımaktadır. Dolayısıyla orası, samimi her Hıristiyanın mutlaka ziyaret etmek istedeği bir merkez konumundadır.

Diğer taraftan, Hz. Meryem'in Efes'e gelişi ve buradaki Bülbül Dağı'nda, bugün Meryemana Evi olarak bilinen yerde, ömrünün son günlerini geçirdiğine dair rivayetler ise, bütün Hıristiyan mezhepler arasında aynı ölçüde rağbet görmez. Bu, daha ziyade Katolik Hıristiyanların benimsediği bir

görüştür. Ortodokslar ile muhtelif Protestan geleneklerine mensup Hıristiyanlar ise, bu konudaki rivayetleri genelde fazla güvenilir bulmaz. Bu durum, büyük oranda söz konusu mezheplerin Hz. Meryem'e atfettikleri dinsel değerin ve bu konuda somut deliller bulunmayışının doğal bir sonucudur.

a) Protestanlara Göre Hz. Meryem ve Efes: Martin Luther'in, ilk dönemlerde, Meryem'in aslı günahattan korunması ve günahsız oluşu gibi konulara ilgi gösterdiği hatta Meryem'le ilgili yortulara bizzat katıldığı iddia ediliyorsa bile, onun, bu olayı İsa açısından ele aldığında şüphe yoktur. Başka bir deyişle, Luther'in Meryem'e önem vermesinin nedeni, onun, İsa'nın annesi olmasıdır. Çünkü Tanrı ile insan arasındaki yegane aracı İsa'dır. Bu nedenle Meryem, "Tanrı'nın lütûf ve inayetinin en belirgin örneği" olsa bile, tıpkı diğer azizler gibi Tanrı katında bir aracılık iddiasında bulunmuş olamaz.¹⁸ Diğer bir Protestan lider J. Calvin ise, "kutsal bâkire" ünvanını kullanmış, fakat Meryem'e "Tanrının Anası" denilmesine karşı çıkmıştır.¹⁹ Tarihsel süreçte, Katolikler ile Protestanlar arasında yaşanan tatsız olaylar nedeniyle Hz. Meryem'in Protestan ilâhiyatındaki yeri ve önemi giderek azalmıştır. Bunu Vatikan'a karşı reaksiyoner tutumun bir sonucu olarak görmek mümkündür.

Bunun yanı sıra özellikle pozitivizm ve rasyonalizm gibi düşünce ekollerinin dine karşı tavırları, bu akımların etkisinin Batı Avrupa'da artması ve Kutsal Metin tenkitlerinin çoğalmasına paralel olarak, başta *Meryem'in bâkire doğumu* olmak üzere genelde her türlü mucizeye karşı Protestanlık dünyasında ciddi eleştiriler ortaya çıkmış; dolayısıyla bunlara ilgi iyice azalmıştır. Dahası, Karl Barth'dan R. Bultmann'a kadar çağdaş Protestan ilâhiyatçısı Mariyoloji'den ziyade Kristoloji'ye ilgi göstermiştir. Netice olarak, günümüz Protestanlarının çoğunluğuna göre, Tanrı ile insan arasında bir aracı kabul etmek dinen doğru değildir. Ayrıca mucizeler, yadigarlar ve vizyonların dinî bakımdan bir değeri olmadığı gibi bunlarla ilgili mekanlara ziyaret etmenin de bir önemi yoktur. Zaten Hıristiyan dünyasında varolan bu konudaki pekçok uygulama, Hıristiyanlık öncesi putperest adetlerinden intikal etmiştir. Üstelik, kim olursa olsun, ölüye yapılacak duanın yaşayana bir yararı yoktur. Dolayısıyla Meryem'e dua etmek, yakarıştta bulunmak doğru değildir.²⁰

Dahası, bu düşünceleri savunan bir kısım Protestan Hıristiyana göre, Efes'teki Meryem'le ilgili inanç ve uygulamaları, oradaki Hıristiyanlık öncesi Kybele ve Artemis gibi paganist dönem Ana Tanrıça kültlerinin Hıristiyanlaştırılmış bir şeklidir. Daha açık bir ifadeyle, onlara göre, Efes'te Hz. Meryem'in etrafında bir takım inanç ve uygulamaların oluşmasının nedeni, oranın daha

¹⁸ J.Reumann, "Mary", *Enc. of Rel.*, Ed. M. Eliade, IX/249-252, s.251-252; Ayrıca bkz.Prof. Dr. Günay TÜMER, a.g.e., s.143

¹⁹ J.Reumann, a.g.m., IX/ 252; G. Tümer, a.g.e. s.144

²⁰ G. Tümer, a.g.e. s.144

önceden Anadolu'daki Ana Tanrıça veya Toprak Ana kültürünün merkezi olmasıdır. Bu durum, büyük olasılıkla, bölgenin Hıristiyanlaştırılması sürecinde ortaya çıkmıştır. Nitekim Aziz Gregory Thaumaturgus, Aziz Augustinus (354-430) ve Büyük Gregory (m.540-604) gibi kilise babalarının bu yönde tavsiyelerinin olduğunu biliyoruz.²¹

Protestan geleneğe mensup Hıristiyanların çoğunluğu böyle düşünüyor olsalar bile, onların, tamamıyla Meryem'den yüz çevirdiklerini söylemek mümkün değildir. Zira bu gelenek içerisinde 1833'de Oxford'da görüldüğü gibi, zaman zaman "Meryem'e dönüş" hareketleri yaşanmasının ötesinde, Protestan İlmihal kitaplarında Meryem her zaman varolagelmiş ve ona ait yortulara işaret edilmiştir. Bu nedenle denilebilir ki, Protestanlar, genelde onun günahsızlığı ve göğe yükselişini kabul etmiyor olsalar bile, en azından belli bir kısmı -örneğin, Baptistler- Hz. Meryem'i, dünyanın en asil kadını olarak görmeye ve saygı göstermeye devam etmektedir.²²

b) Ortodokslara Göre Hz. Meryem ve Efes: Ortodokslar ise, Hz. Meryem'in sürekli bâkireliğine (Aeiparthenos) inanmaları, onu "Tamamen Kutsal" (Panagia) ve "Tanrının Anası" olarak görmeleri itibarıyla bu konuda Protestanlardan ziyade Katolıklara daha yakın bir tutum sergiler. Ortodokslara göre Hz. Meryem'e "Teotokos" denilmesi ve bunun her an ikrar edilmesi bilhassa önemli kabul edilir. Çünkü onun bu gelenekteki önemi büyük oranda buna dayanır. Yani Meryem, öncelikle İsa'nın anası olduğu için saygı ve hürmete lâyıktır. Bunun yanı sıra o, kendi özgür iradesiyle Tanrının kendi aracılığıyla bedenleşmesini kabul ettiği için de ayrıca ihtirama lâyıktır.²³ Çünkü İnkarnasyon sadece Baba'nın isteği ve gücünün bir sonucu değildir. O aynı zamanda Kutsal Bâkire'nin imanının ve bu konudaki işbirliğinin bir sonucudur. Dolayısıyla o, bu davranışıyla Havva'nın aksine Tanrı'nın emrine uymuş ve böylece insanlığın aslî günahıtan kurtuluşu sürecinde önemli bir rol oynamıştır. Jerome'nin ifade ettiği gibi "Havva nedeniyle ölüm, Meryem sayesinde de hayat kazanılmıştır."²⁴

²¹ H.Thurston, "Saints and Martyrs (Christian)", *ERE*, XI/51-59, s. 57-58; *A Biblical Cyclopeda*, Ed. John Eadie (Presbyterian), London, s.425-426; Mary Pat Fisher- Robert Luyster, *Living Religions*, London 1991, s.252-253; G. Tümer, a.g.e. s.127-135; Myrtle Sarah Langley, "Mary-Second Eve, Virgin and Mother The Goddess as Healer and Destroyer in a Patriarchal Culture", *New Era Conference*, (December 29, 1986- January 3, 1987) Coronado, California (Ayrı Basım)

²² G. Tümer, a.g.e. s.146-147

²³ Ortodoksların bu öğretisinin tamamen Lûka I/38'de yer alan Meryem'in Tanrı'nın meleğine karşı söylediği şu sözlere dayanmaktadır: "Meryem de dedi: İşte, Rabbin kulu; bana dediğin gibi olsun. Ve melek ondan ayrıldı.

²⁴ Timothy Ware, *The Orthodox Church*, A Pelican Original, 1964, 261-263

Yine onlar, Meryem'i günahlardan korunmuş Sürekli Bâkire biri olarak kabul ederler; fakat onun aslı günahattan korunmuşluğu konusunda hem Katoliklerdeki anlamda resmi bir ifadeleri yoktur hem de Vatikan'ın bu tavrına, Meryem'i diğer insanlardan ayırdığı için karşı çıkarlar. Buna karşılık, Meryem'in ölümünü müteâkip Tanrı katına yükseltildiği ve kıyâmet günü İsa ile birlikte yeryüzüne döneceğini ve bu özellikleri dolayısıyla onun, diğer insanlardan ayrıldığını kabul etmekle sonuçta yine Katolik inancına yakın bir tutum sergilerler.²⁵

Markos 3/31'de bahsedilen İsa'nın kardeşleri konusunda ise, onların, Yusuf'un bir başka eşinden çocukları, yani Hz. İsa'nın üvey kardeşleri veya amca/dayı çocukları olduğunu ileri sürerler. Yani onun İsa'dan sonra da bâkire olduğuna inanırlar.²⁶ Bunlara ilâveten, onlar, diğer azizler için olduğu gibi Hz. Meryem'in de resim ve heykellerine mabetlerinde yer verir; Özellikle Meryem'le ilgili komünyonlara ilk olarak Meryem heykelleri öpülerek başlanır. Ayrıca zaman zaman da Meryem'e "*Ey Tanrı Anası, Kararmış Ruhumun Işığı, Tek Ümidim, Koruyucum ve Sığınağım...Bize Biricik Oğlu'nun Bedeni ve Kanına katılma imkanı verdiğin için sana sonsuz şükürler olsun...Kalp gözümü aç. Bana hayat ver. Günahlarımı ve kusurlarımı bağışla.*" şeklinde dualar edilir. Yine Katoliklerde de olduğu gibi her zaman "Meryem'e Selâm" ilahisi okunur.²⁷

Bütün bunlar gözönüne alındığında denilebilir ki, özellikle kendisiyle ilgili yortu günlerinde,²⁸ Ortodokslar nazarında Meryem, insanüstü nitelikleri haiz, şifa veren, iyilik eden bir Tanrıça veya insanların Tanrı ve İsa bağlantılarını sağlayan bir aracı gibi görülmektedir. Zaten Ortodokslar arasında yaygın olan ve önceleri Şeytan'ın etkisinde iken, sonradan Meryem'in vasıtasıyla affedilen ve inâyeti yakalayan Theophilus efsanesi, onun aracılığının ne kadar güçlü olduğunu açıkca ortaya koymaktadır.²⁹

Aynı şekilde, Efes'teki Meryemana Evi'ni ziyaret esnasında veya sonrasında gerçekleştiği kabul edilen bir takım mucizevî iyileşmeler de Hz. Mer-

²⁵ Timothy Ware, a.g.e., s.264-265

²⁶ G. Tümer, a.g.e. s.139

²⁷ James Cooper, "Mary" ERE, VIII/478; G.Tümer, a.g.e. s.141-143

²⁸ Meryem adına hem Batı hem Doğu kiliselerince kutlanmakta olan başlıca beş yortu vardır: 1- Kutsal Bâkire'nin Doğum Günü (8 Eylül) 2- Meleğin Müjdesi günü (25 Mart) 3- Günahsızlığı Yortusu (8-9 Aralık) 4- Cennete Alınması (15 Ağustos) 5- Meryem'in Mabede Adanış Günü (14 Şubat). Bunlardan başka Katoliklerde yine Meryem'e atfedilen Meryem'in Günahsız Kalbi, Lourdes'in Meryem Anası, Meryem'in Analığı, Kraliçe Meryem gibi 30 ayrı yortu daha vardır. J.Reumann, "Mary", *Enc. of Rel.*, Ed. M. Eliade, IX/249-252; G.Tümer, a.g.e. s.142

²⁹ J. Reumann, "Mary", *ER*, IX/251

yem'in şifa kaynağı bir Tanrıça gibi görülmesinin delili olarak kabul edilebilir.³⁰ Ayrıca Rum Ortodokslarca *ayazma* adı verilen İstanbul'daki bazı su kaynaklarının "Yol Gösterici Meryem" (Hodegetria), "Hayat Verici Kaynak Meryem" (Balıklı Manastır ve Kilisesi) diye isimlendirilmeleri, Ayvansaray ile Eğrikapı arasındaki Blakhernai (Vlaherne) *ayazmasının* da Meryem'e ithaf edilmeleri ve suyun bir Meryem kabartmasından fışkırması da³¹ onun, şifa veren bir Tanrıça gibi görülmesinin bir sonucu olarak görülebilir. Yine bazı kaynaklarda, Cumhuriyetin ilk dönemlerinde Selçuk Şirince'de yaşayan Rumların da Efes-Meryemana Evini ziyaret ettikleri ve bilhassa Ağustos ayının ikinci pazar günü burada özel törenler yaptıklarından sözedilmektedir.³² Eğer bu bilgiler doğru ise, burasının Ortodokslarca bir *ayazma* olarak kabul edildiği söylemek mümkündür. Zira hem burada yapıldığı söylenen törenler diğer ayazmalar etrafındakilere büyük benzerlik göstermekte hem de Ortodoks kilisesi, Bizans resmi geleneğine uyarak Hz. Meryem'in Kudüs'te öldüğüne inanmaktadır.³³

c) Katolik Kilisesine Göre Hz. Meryem ve Efes: Yaklaşık, V. asırdan bu yana onu hem "Tanrı Anası" hem de "bütün aziz ve şehitlerin kutsal Anası" olarak gören Katolik Hıristiyanların âmentüsünde ise, Meryem'le ilgili başlıca şu üç esas yer alır:

1- O, bir Teotokos'tur. Yani Tanrı doğuran, sürekli bâkire bir anadır. Teotokos ünvanı ona 431 yılındaki Efes Konsilinde verilmiştir.

2- O, tıpkı Biricik Oğlu Mesih İsa gibi aslî gûnahtan azâde kılınmış bir kimsedir. (Immaculate Conception) Bu da 1854 yılında Papa IX. Pius tarafından kredoya ilave edilen bir husustur.

3- O, yine Oğlu gibi ölümünden sonra, hem bedenen hem de ruhen Tanrı katına yükseltilmiştir. (Assumption of Mary) Ortaçağlardan beri Roma Katolik ve Bizans dinsel düşüncesinde yer alan bu anlayış, 1 Kasım 1950 tarihinde Papa XII. Pius tarafından "Aslî gûnahtan korunmuş Tanrı Anası, sürekli bâkire Meryem, dünyevî hayatını tamamladıktan sonra bedenen ve ruhen göğe yükseltildi" şeklindeki bir ifadeyle âmentüye alınmıştır.³⁴

³⁰ George B. Quatman, *House of Our Lady*, İzmir 1991, s.14-21

³¹ Semavi Eyice, "Ayazma", *TDV İs. Ans.*, İstanbul-1991, IV/229-230

³² Senior (Monsenyör Joseph Descuffi), *Efes mi Kudüs mü*, İzmir 1951, s.20; R.P. Elie Remy Thierry, *Meryem Ana Evinin Esrarı*, İzmir 1985, s.7; George B. Quatman, *a.g.e.*, s.8-9

³³ R.P. Elie Remy Thierry, *a.g.e.*, s.9

³⁴ T.N.Finger, "Mary, The Blessed Virgin", *Evangelical Dictionary of Theology*, Ed. W. E. Elwell, Michigan, 1987, s.696-697; W.N. Kerr, "Mary, Assumption of", *Evangelical Dictionary of Theology*, Ed. W. E. Elwell, Michigan, 1987, s.696

Bunların dışında, özellikle son zamanlarda Katolik dünyasında, Hz. Meryem'in "Ortak Kurtarıcı (Co-Redemptive)" kabul edilmesi ve bunun da kredoya ilave edilmesi yönünde çalışmaların olduğunu biliyoruz.³⁵ Eğer bu da kabul edilecek olursa, Katolikler nazarında Meryem'in, Oğlu İsa ile aynı özellikleri taşıyan bir kişi olduğu ve Teslis'in dördüncü bir üknumu haline geleceği iddia edilebilir.

Ayrıca Hz. Meryem'in, ömrünün son günlerinde Efes'e geldiği ve mezarının burada bulunduğu dair anlayış, günümüzde yalnızca Katolik Hıristiyanlar tarafından savunulmaktadır. Miladî 430 yıllarından itibaren Hıristiyan dünyasında benimsenmeye başlayan bu yöndeki düşünceler, daha sonraki dönemlerde bir yandan tartışılmaya devam ederken diğer taraftan inanç konusu haline gelmiştir. Bu konuda Kudüs ve Efes tezi olarak bilinen yaygın iki görüşle ilgili tartışmalar günümüzde bile sürmektedir. Diğer taraftan inanç konusudur; çünkü henüz Katolik âmentüsüne girmemişse bile, özellikle Avusturyalı rahibe Catherina Emmerich'in (1774-1824) vizyonları ve son yüzyılda bu vizyonlar doğrultusunda yapılan çalışmalar ile 1967 ve 1979 yıllarında Papa Paul VI ve Papa John Paul II' nin Efes'teki Meryem Ana Evi'ni ziyaret etmeleri üzerine bir kısım Hıristiyanlar, Hz. Meryem'in ömrünün son günlerini burada geçirdiği ve mezarının burada olduğuna kesin olarak inanmaktadır.³⁶

Hz. Meryem'in İsa sonrası hayatı konusunda, bugün elimizde kesin ve güvenilir bir tarihî belge mevcut değildir. Muhtelif kaynaklarda konuyla ilgili yer alan bu konudaki bilgiler, büyük oranda Yeni Ahit'in şu ifadelerine dayanır: "*Ve İsa, anasını ve yanında sevdiği şakirdi durmakta görünce anasına dedi: Kadın, işte oğlun! Ondan sonra şakirde dedi: İşte anan! O saatten sonra şakirt onu kendi evine aldı.*" (Yuhanna, 19/26-28) Böylece İsa tarafından birbirlerine emanet edilen Meryem ve Yuhanna'nın, İsa'nın bu arzusuna saygı göstermek zorunda kaldıkları ve Efes'e geldiği bilinen Yuhanna'nın, Hz. Meryem'i de beraberinde getirmiş olabileceğine inanılır. Ancak böyle kabul edildiğinde de sorun tamamen çözülmüş olmaz. Çünkü Aziz Yuhanna'nın Efes'e m. 42-48 yıllarında mı yoksa m.66 yılından sonra, muhtemelen 69-70 yıllarında mı geldiği de belli değildir.³⁷

Efes tezini savunanlara göre, Hz. Meryem ve Aziz Yuhanna, Hz. İsa'nın çarşıdaki ölümünden sonra birkaç yıl Kudüs'te kalmış; miladî 36 yılında, havarilerin öğrencilerinden Stefanus'un taşlanarak öldürülmesiyle başlayan, m. 41 senesinde I.Agrippa'nın Aziz James'i (St. Yakubos) öldürtmesi ve Aziz Petrus'un tutuklanmasıyla devam eden baskı ve zulüm dolayısıyla pek çok Hıristiyan gibi onlar da Kudüs'ü terketmiştir. Çünkü böyle bir anda,

³⁵ Andrew Murr ve diğerleri, "Hail, Mary", *Newsweek*, August 25, 1997, s.29-45

³⁶ Joseph Descuffi, *a.g.e.*, s.12-20; George B. Quatman, *a.g.e.*, s.1-2

³⁷ Bu konudaki tartışmalar için bkz. Joseph Descuffi, *a.g.e.*, s.12-14

onların, birlikte Filistin'de dağın ve çölün bir yerinde saklanmaları veya Aziz Yuhanna'nın Meryem'i orada bırakma riskini göze aldığı düşünmek bile zordur. Dahası, yazar Eusebeus, Aziz Yuhanna'nın kesin olarak, Asya'ya gittiğini söyler. (O devir Roma kayıtlarına göre Asya terimi, sadece Efes ve civarını ifade etmektedir.)³⁸

Ancak burada şu iki noktaya dikkat çekmek gerekiyor: Birincisi, havarilerin İsa'nın ölümü sonrasındaki çalışmalarından bahseden yazılarda, miladi 37 yılından 49'a kadar Aziz Yuhanna'dan hiç söz edilmez. İkincisi, muhtemelen 53-56 yıllarında Efes'te kaldığı bilinen Aziz Pavlos, yazılarında niçin Aziz Yuhanna'nın burada yaşadığından söz etmez?

Diğer birçok husus gibi çalışmada bu sorulara da temas eden Joseph Descuffi, ilk sorunla ilgili olarak şöyle der: "Hz. İsa'nın "yıldırımın oğlu ve kilisenin direklerinden biri" (Gal. 2/9) diye vasıflandırdığı bu faal ve ateşli havari acaba bu tarihte neredeydi? Kudüs'te veya civarında Aziz Bâkire ile birlikte istigraka dalmak için gizlenmiş olabilir miydi? 37 senesinden 48 yılına kadar Kudüs'te hıristiyanlara karşı şiddetli bir zulüm hareketi başlamıştı. 42 yılında Herode Agrippa'nın idaresi zamanında Saint Jean'ın (Aziz Yuhanna) kardeşi Saint Jacques (Aziz James) başı kesilerek öldürülmüş, Saint Pierre (Aziz Petrus) zindana atılmıştı. Eğer imkan olsaydı, İsa'nın anasını barındıran Saint Jean'ı ele geçirmek mükemmel bir fırsat teşkil edecekti. Öte yandan tarihci Eusebe'nin teyit ettiği an'aneye göre, havariler bu tarihten önce İncili yaymak için muhtelif bölgelere dağılmışlardı. Eusebe, görev taksiminde Saint Jean'ın Asya 'yı (Efes ve civarı) aldığı bile ilave ediyor. Binaenaleyh Saint Jean ve Aziz Bakire'nin, Kudüs'ü terkederek Prokonsül'ün idaresi altındaki Asya'da, daha doğrusu Efes civarında gizlenerek kendilerini işkenceden kurtardıklarını düşünmek hakikate o kadar aykırı mı düşer?"³⁹

J. Descuffi yukarıdaki ikinci soruyu ise şöyle cevaplandırır: "Saint Paul (Aziz Pavlos) Roma'ya vardığı zaman Saint Pierre'in (Aziz Petrus) orada bulunduğu bahsediyor mu? Bununla beraber, Baş Havari'nin kendisinden evvel Roma'ya gittiğinden ve son zamanlarda muhterem Papa'nın beyan ettiği gibi, Saint Pierre'in mezarının, Vatikan kilisesinin muazzam kubbesinin altında bulunduğu kim şüphe edebilir?"⁴⁰ J. Descuffi, Aziz Pavlos'un 53 yılında Efes'e geldiğinde burada hıristiyanlara rastlaması, 56 senesinde ise, Asya'daki bütün kiliselerin tesis edilmiş olduğunu beyan etmesini de Aziz Yuhanna'nın Efes'te oluşunun delili olarak değerlendirmektedir. Zira ona göre bütün bunlar Aziz Yuhanna tarafından gerçekleştirilmiş olan işlerdir.⁴¹

³⁸ R.P. Elie Remy Thierry, a.g.e., s.4

³⁹ Joseph Descuffi, a.g.e., s.11

⁴⁰ Joseph Descuffi, a.g.e., s.13

⁴¹ Joseph Descuffi, a.g.e., s.12-13

Aynı şekilde, Aziz Pavlos ve Aziz Barnabas'ın, Kudüs Konsili'nden sonra Frigya ve Galatya bölgelerinde tebliğ faaliyetinde bulunan ve bilâhare Asya'ya geçen, fakat Kutsal Ruh tarafından menedilerek bölgeyi terketmek zorunda kalışlarının en muhtemel nedeni de bu bölgenin Aziz Yuhanna'ya tahsis edilmiş olmasıdır.⁴²

Buna göre, eğer Aziz Yuhanna 40 yıllarında Efes'e gelmiş ve burada faaliyetlerde bulunmuş ise, Efendisi tarafından kendine emanet edilen Aziz Bakire'yi de beraberinde getirmiş olmalıdır. Yaygın kanaate göre de Hz. Meryem, onunla beraber Efes'e gelmiş; muhtemelen 48 senesine 63 yaşlarında iken burada vefat etmiştir.

Bununla birlikte, bugün Kudüs'-Gethsemani'de Hz. Meryem'e ait bir kilise (the Church of Dormition) vardır ve başta Ortodokslar olmak üzere diğer bir kısım Hıristiyanlara göre burası, Hz. Meryem'in mezarı üzerine yapılmış bir kilisedir. Ona "kısa süre kalınan yer" anlamında Dormition Kilisesi denilmesi de buna dayanır. Yukarıda açıklanan Efes tezini kabul eden Katolik hıristiyanlara göre, bu yöndeki rivayetler, m.450 yılından sonra Kudüs Piskoposu Rahip Juvenal tarafından ortaya atılmış ve Aziz Damascene (676-754) ve Euthymius gibi din adamları kanalıyla günümüze kadar gelmiştir.⁴³ Ancak Papa Benedict XIV /1740- 1758) Rahip Juvenal'ı "yalancı ve sahtekâr" bir kimse olarak tanımlarken, Euthymius'u ise "hayali" bir kimse olarak tanımlar; dolayısıyla böyle kimselere dayanan bir görüş itibar edilemeyeceğini söyler.⁴⁴ Rahip Descuffi ise, Hz. Meryem'in mezarının Gethsemani'de bulunduğu dair bir bilgilerin, Kayserili Eusebius (267-340) ve Aziz Jerome (340-420) gibi ilk dönem kilise tarihi yazarlarının eserlerinde yer almadığını, şayet iddia edildiği gibi Kudüs'te böyle bir mezar bulunsaydı, mutlaka onlar tarafından buna işaret edilirdi, der. Ancak unutmamak gerekir ki, bu eserlerde Efes tezini destekleyecek bilgilerin olduğundan da söz edilmez.⁴⁵ Aziz Epiphane'ye göre, bu konuya kutsal yazılarda yer verilmeyişinin muhtemel nedeni, "hadisenin hârikulâde oluşu ve zihinlerde bir istifhamın oluşmasına mani olmak endişesidir."⁴⁶

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Hz. İsa'nın ölümünden sonra Hz. Meryem'in nerede ve ne kadar yaşadığına dair kutsal metinlerde veya ilk dönem eserlerinde hiç bir bilgi yoktur. Bunun nedeni, Epiphane'nin dediği gibi "zihinlerde olumsuz bir takım düşüncelerin oluşmasına engel olma" isteği olabileceği gibi, Hıristiyanlıkta Meryem'in değil, oğlu İsa'nın ve öğretilerinin önemli

⁴² Joseph Descuffi, *a.g.e.*, s.12

⁴³ Joseph Descuffi, *a.g.e.*, s.7; George B. Quatman, *a.g.e.*, s.1-2

⁴⁴ Aynı yer

⁴⁵ Joseph Descuffi, *a.g.e.*, s.8

⁴⁶ Joseph Descuffi, *a.g.e.*, s.14

kabul edilmesi ya da gerçekten Hz. Meryem'in İsa sonrası hayatının bilinmesi olabilir. Maalesef bugün bu ve benzeri ihtimallerden hangisinin kesin doğru olduğunu karar verebilecek durumda değiliz. Belki de hiç bir zaman olmayacağız. İman veya inanç sözkonusu olduğunda, zaten bunun fazla bir önemi yoktur. Çünkü imanın yeri insanların kalpleridir. Kalplerdeki gerçeklikler de enazından dış dünyada algılanan nesnelere kadar hakikattir ve insan hayatında etkilidir. Ben Meryemana'nın mezarıyla ilgili tartışmalara bu açıdan bakılması gerektiğine inanıyorum. Yani, onu sevenleri Meryemana'yı nerede görüyorlarsa, Meryemana orada yaşamıştır, ve yaşamaya devam etmektedir.